

Фень Д. О., ст. гр. ПУА-16-1мд, науковий керівник - к.філос.н., доц. Товарниченко В.О.

СВОБОДА НАУКОВОГО ПОШУКУ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО

Запорізька державна інженерна академія, кафедра філософії та суспільних наук

Осмислення важливості ролі морального та етичного начала у науці породжує питання про соціальну відповідальність вченого. Ще В. І. Вернадський казав, що вчені не мають закривати очі на можливі наслідки їх наукової роботи. М. Борн у своїх спогадах відзначав, що у «реальній науки ті її етики відбулися зміни, які роблять неможливим збереження старого ідеалу служіння знанню, заради нього самого. Ми були впевнені, що це ніколи не зможе обернутися злом, оскільки пошук істини є добро само по собі. Це був прекрасний сон, від якого нас пробудили світові події...».

Особливої важливості проблема моральної відповідальності набуває у наш час, зокрема, у зв'язку з науковим прогресом в області генної інженерії. У 1975 році провідні вчені світу добровільно уклали мораторій, тимчасово припинивши низку досліджень, потенційно небезпечних не тільки для людей, а й для інших форм життя. Це є прикладом того, що соціальна відповідальність є невід'ємною складовою частиною наукової діяльності. Деякі вчені роблять спроби створити певні етичні кодекси, для регулювання результатів наукових досліджень.

Питання про те, як повинна розумітися свобода досліджень, було одним із головних у ході багатьох дискусій. Є дві діаметрально протилежні точки зору, перша – не можна абсолютно нічим обмежувати свободу досліджень. І друга – повністю регулювати науку, як, наприклад, рух на дорозі. Між цими крайніми думками знаходиться широкий діапазон позицій про можливість і бажаність регулювання досліджень.

Деякі дослідники вважають, що відповісти на запитання про соціальну відповідальність можна більш конкретно, якщо згадати про відмінність між фундаментальними і прикладними дослідженнями. Якщо науковець, зайнятий у сфері фундаментальних досліджень, припускає можливість використання наукових досягнень у небажаному для суспільства напрямку, він повинен попередити про це своїх колег та громадськість.

Прикладні дослідження надають можливість застосовувати фундаментальні знання для отримання практичних ефектів, змінювати природні об'єкти у потрібному для людини напрямку. Тож логічним є висновок, що мораторії і заборони мають відноситися саме до них.

Усвідомлення важливості соціальної відповідальності призводить до гуманізації природничо-наукового і технічного знання та зростання рівня гуманістичної свідомості вчених. Розширення та поглиблення практичних можливостей людства, міри тиску на біосферу, вторгнення в мікросвіт – все це спонукає сучасну науку до формування нових етичних орієнтирів. Одне з найважливіших завдань науки – це визначення меж допустимої активності людини в різних сферах життя. У результаті роздумів над цією проблемою народилося уявлення про «екологічний імператив». Екологічний імператив – це сукупність неприпустимих порушень рівноваги у природі, які можуть спричинити неконтрольовану зміну характеристик біосфери, зробити існування людини на Землі неможливим. Він вимагає переорієнтації більшості ціннісних шкал людства – потрібно перемогти самого себе, по-іншому сприймати природу та ставитися один до одного.

Таким чином, формування сучасної науки відбувається в лоні процесу становлення нової планетарно-екологічної свідомості, яка відповідає практиці взаємодії цивілізації і природи. Вироблення цієї свідомості вже встигло стати предметом пильної уваги світових філософів. У новій системі цінностей і пріоритетів, природа постає суб'єктом, що живе інтенсивним внутрішнім життям.

